

Nota verbo da repetición de palabras en galego

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

xferro@cirp.es

Recibido o 20/01/2011. Aceptado o 18/04/2011

A note on word repetition in Galician

Resumo

A reflexión sobre un cento de exemplos de repetición de palabras na frase en lingua galega permite ver sete intencións diferentes. Primeiro responder afirmativa ou negativamente, coma en latín; segundo, matiza-lo uso das palabras no seu sentido estrito e non figurado; terceiro, retrucar con ou sen ironía; cuarto, superlativizar, intensificar e enfatizar; quinto, expresa-lo aspecto verbal (acción durativa); ou repetida); sexto, expresar acción repetida; sétimo, detéctase unha repetición como marca xuvenil. Tamén se repite para conseguir ritmo. Aínda que a repetición predomina no uso oral e informal da lingua, non é exclusiva deste nivel e rexistro, posto que está na base de certos usos poéticos.

Palabras chave

Discurso, repetición, intensificación, semántica, aspecto verbal, onomatopea

Sumario

1. Repetir para responder. 2. Repetir para focalizar ou matiza-lo valor das palabras. 2.1. Repetir para focaliza-la propia resposta. 2.2. Repetir para matizar e para indica-lo uso das palabras en sentido estrito. 3. Repetir para retrucar (con ou sen ironía). 4. Repetir para superlativizar, intensificar, enfatizar. 5. Repetir para indicar acción durativa. 6. Repetir para indicar acción repetida. 6.1. Repetición con conxunción intercalada. 6.2. Repetir para insistir. 6.3. Repeticións lexicalizadas. 7. Repetir como marca xuvenil. 8. Repetir para conseguir ritmo

Abstract

Based on the examination of about a hundred examples of word repetition in Galician expressions, seven main functions of such repetitions were discerned in the corpus: first, repetition is used to answer in the affirmative or negative as in Latin; secondly, to indicate that a word is being used in a narrow sense rather than figuratively; thirdly to retort, with or without irony; fourthly, as a means of intensifying or emphasizing; fifthly, to express verbal aspect (durative action); sixthly, to express verbal aspect (repeated action). Lastly, a use of repetition as a mark of a youthful age group was detected. Repetition is used to step up the pace of discourse. Repetition occurs mainly in oral and informal texts, but is not exclusive to that level and register as it also constitutes a basic part of certain poetical usages.

Keywords

Discourse, repetition, intensification, semantics, verbal aspect, onomatopoeia

Contents

1. Repetition in answers. 2. Repetition to focus attention or modulate a word's value. 2.1. Repetition to focalize one's answer. 2.2. Repetition to show nuance and to insist upon a *stricto sensu* word use. 3. Repetition in retorts (with or without irony). 4. Repetition to express superlatives, intensification or emphasis. 5. Repetition to express durative action. 6. Repetition to express repeated action. 6.1. Repetition with an intervening conjunction. 6.2. Repetition expressing insistence. 6.3. Lexicalized repetitions. 7. Repetition as a young age-group marker. 8. Repetition as a rhythmic device.

LIMIAR

Érache malo malo. Sabes sabes! Comer comeu. Habelas hainas. E, axusta axusta, levou todo. E desde aquel día foi indo, foi indo, foi indo e o boi sanou. A repetición de palabras na frase é un fenómeno ben frecuente na expresión oral, que a primeira vista parece ir contra a lei da economía da linguaxe. Parece mesmo tautolóxica.

Pero a repetición non é ociosa nin redundante senón significativa. A repetición achega valores suplementarios á semántica primeira da palabra repetida; parece ter mesmo algunha función gramatical; por veces contén marcas sociolingüísticas. Tratarei de facelo ver cun cento de exemplos da fala popular que anotei nos máis variados contextos en Galicia hai agora corenta anos e dos que, nalgúns casos, gardo a gravación magnetofónica.

A este asunto xa aludiron parcialmente en 1986 Álvarez / Monteagudo / Regueira (1986: 464-465), que observaron o uso da repetición como forma de resposta; en 1992 Delio García Represas (García 1991), que, dende a semántica funcional, observou que a repetición verbal e adverbial é a forma máis neutra de afirmación en galego; e en 1996 Gabriela Prego Vázquez (Prego 1996, 1998), que, dende a sociolingüística cualitativa¹, matizou algunha intención da repetición no releo das feiras galegas².

Esta nota só pretende ser unha aproximación provisional á descrición das diferentes funcións que a repetición pode ter na frase.

1. REPETIR PARA RESPONDER

(1) —Acabaches? —*Acabei, acabei.*

É sabido que en galego a resposta, máis que con *si* ou *non*, dáse co mesmo verbo que o interlocutor usou na pregunta. O feito xa aparece claramente descrito na *Gramática galega* de Álvarez-Monteagudo / Regueira (1986: 464-465). Repítese o verbo, porque o verbo adoita condensa-la esencia da pregunta; pero, cando a forza da pregunta recae sobre outro elemento da frase, o que se repite é ese outro elemento relevante, que pode ser calquera outra parte da oración, coma, neste caso, un adverbio:

(2) —Pasábano *millor*, logo? —*Millor. Moito millor.*

Esta maneira de responder é a propia da lingua latina tanto nas afirmacións coma nas negacións :

(3) —*Consilium Domini tui fecisti?* —*Feci, inquit.* (Augustinus 4,345, 6).

(4) —*Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: —Possumus.* (Mt 20,22).

(5) —*Non ego illi argentum redderem?* —*Non redderes.* (Plautus: 133).

A repetición da palabra relevante da pregunta non era a única posibilidade de resposta en latín (Ernout-Thomas 1972²: 159-160) e percíbese con toda evidencia non só nos diálogos teatrais de Plauto e Terencio senón tamén no feito de que dous romances da Galia se

¹ A sociolingüística cualitativa, ende mal, ten aínda moi pouco cultivo en Galicia, pola nosa obsesión coa sociolingüística cuantitativa, coma se a variación actual da lingua galega se puidese percibir e comprender só con datos matemáticos. Na miña idea, o desenvolvemento dunha vigorosa sociolingüística cualitativa permitiría entender certos enigmas da nosa psicoloxía social e albiscaar remedios eficaces. Algo diso pedín noutra ocasión (Ferro 2005).

² Tamén Freixeiro Mato percibiu o valor da repetición como un dos compoñentes estilísticos da obra poética de Manuel María (Freixeiro 2005), pero iso entra xa no ámbito literario no que o discurso é menos espontáneo e a repetición ten xa vontade de estilo.

denominaron *langue d'oc* e *langue d'oïl*³. Pero, se non era a única forma de resposta no latín, si que era unha opción moi característica e parece que antiga. E houbo dous factores que contribuíron a mantela viva durante dous mil anos: a liturxia cristiá, que a mantivo durante vinte séculos no uso formal litúrxico e nas constantes citas bíblicas das homilías, devocionarios e confesonarios e, noutro ámbito, a linguaxe xurídica, tan ancorada no dereito romano, que conserva a repetición como obrigatoria en moitas linguas europeas para a estipulación das promesas ou *sponsiones*. Así nas vodas nas que se promete fidelidade e nos xuízos nos que se promete dici-la verdade, non se admite que se diga simplemente que si, esíxese que se repita o verbo da pregunta.

(6) —¿*Queres* a Fulano como esposo e prometes...? —Si, *quero* [a Fulano como esposo e prometo...].

(7) —¿*Xura* dici-la verdade, toda a verdade e só a verdade? —Si, *xuro* [dici-la verdade, toda a verdade e só a verdade].

Tamén é sabido que, aínda que esta resposta coa mesma palabra relevante sexa aínda hoxe moi característica do galego, non é o galego a única lingua que conserva esta posibilidade latina de resposta. Polas mesmas razóns, aínda aflora algunha vez noutras linguas románicas e en linguas de países cristianizados. Se cadra, tamén en máis e, de ser así, iso reforzaría a importancia semántica deste tipo de repetición.

Daquel (4) ¿*Podedes* bebe-lo cáiz que eu hei de beber? —*Podemos*, co que o noso Santiago e o seu irmán Xoán responderon a un tremendo desafío de Xesús⁴, procede o actualmente sonado e politicamente eficaz *Yes, we can* de Barack Obama. Coido que este caso vai máis aló da habitual repetición dos verbos auxiliares en inglés (—*Do you like some tea?*—*Yes I do*; —*Are you happy?*—*Yes I am*; —*Have you seen this film?*—*Yes, I have*) porque no mundo relixioso cristián o ¿*Podemos!*, ou mesmo en latín ¿*Possumus!*, foi sempre unha fórmula recorrente e porque no mundo protestante as citas bíblicas foron sempre máis abundantes e máis interactivas do que no mundo católico. W. Mieder demostrou que Barack Obama é un político que usa de maneira intensiva (e creativa) a fraseoloxía popular e que niso asenta parte do seu éxito como comunicador (Mieder 2009). Se a iso engadimos que Obama é home de declaradas conviccións cristiás protestantes (na Trinity United Church of Christ)⁵, nada ten de anormal que aflore na súa expresión o *Possumus* centos de veces repetido na liturxia.

Neste caso a repetición é a forma *máis neutra da afirmación galega* (García 1992: 59-63). Este é o seu primeiro valor.

2. REPETIR PARA FOCALIZAR OU MATIZA-LO VALOR DAS PALABRAS

Se na epígrafe anterior viamos casos nos que o núcleo da resposta do segundo interlocutor está constituído por unha palabra que figuraba na intervención do primeiro, nos diferentes aparta-

³ Din os romanistas que estas formas medievais de dicir “si” derivan respectivamente de *hoc (est)*, e de *hoc ille*. Pero no latín clásico as únicas alternativas á repetición, e sempre minoritarias, eran *ita, sic, etiam* e, xa moito menos usadas, *verum* e *immo* (Ernout-Thomas 1972: 159-160).

⁴ 20 Entón achegouse a el a nai dos fillos do Zebedeo cos seus fillos, postrándose para pedirle algo. 21 El preguntoulle: —¿*Que queres?* respondeulle: —*Manda que estes dous fillos meus se senten, un á túa dereita e o outro á túa esquerda no teu Reino.* 22 Respondeulle Xesús: —*Non sabéde-lo que pedides. ¿Poderedes bebe-lo cáiz que eu teño que beber?* Respondéronlle: —¿*Podemos!* (Mt 20,20-22).

⁵ Cando Obama apoiou a posibilidade de construír unha mezquita preto da chamada zona cero de Nova York, botáronlle a loia de que era musulmán e a Casa Branca, por medio do voceiro Bill Burton, fixo a seguinte declaración oficial o 19.8.2010: *O presidente reza acotío. Comunícase acotío co su asesor relixioso. Hai un grupo de pastores ós que el consulta de forma regular. Obviamente, o Presidente é cristián (...) e a súa fe é moi importante para él.* [http://latercera.com/noticia/mundo/2010/08/678-285152-9-casa-blanca-aclara-religion-de-obama-tras-criticas-por-apoyo-a-mezquita.shtml] [15/04/2011].

dos desta epígrafe imos ver algo diferente: o segundo interlocutor, o que responde, repite unha das súas propias palabras. Esta repetición, que se realiza integramente na resposta, intensifica o valor semántico da palabra repetida, focaliza o aspecto relevante, ou matízao.

2.1. Repetir para focaliza-la propia resposta

A repetición tamén pode suliña-la palabra que o falante considera relevante, e reforzar así tanto unha afirmación coma unha negación; e, reforzándoas, impide a ambigüidade e fai visible que a resposta é rotunda, inequívoca, definitiva.

- (8) —¿E fóronse dalí? —Pois, si, *fúmonos. Fúmonos* dalí.
 (9) —Pasábano millor, logo? —*Millor. Moito millor*.
 (10) —¿E levaban as cereixas na cabeza? —*Claro, claro*.
 (11) —Pero el xa non se levanta. —*Non se levanta, non*.
 (12) —Elas eran de Lagares. *Non, non* eran de Lagares, *non*.
 (13) —¿E doían? —*Non, non* doían, *non*.

Como se ve, a repetición suliña tanto unha resposta afirmativa coma unha negativa. Pero pódese da-lo caso de que quen responde non queira dicir nin si nin non, senón introducir un matiz, é dicir, situa-lo foco noutro punto. Vexamos este caso:

- (14) —Quen bailaba ben era a miña comadre Rosa. —*Tamén; tamén* bailaba ben.
 (15) —E vaise neste e dixen eu ¿E logho non ides a..., non ides a Oleiros... a san Blas? e dixo entonces: —
 Non. Eu non vou. —*Anda, home, anda*. —*Non vou, non vou*, non teño ghana d'ir. *Non vou, non vou*.

Neste caso a persoa que responde non nega que Rosa bailase ben pero con ese reiterado *tamén* deixa implícito que non era a única e afirma que había outras. O foco xa non está en que *bailaba ben* senón en que ese verbo tiña na realidade máis suxeitos [aqueles bailadores que se citaron antes na conversa]; e, se cadra, na idea do interlocutor Rosa non era a mellor bailadora.

Este cambio de enfoque tamén se dá noutro caso: a repetición en potencial.

- (16) —Ó verse solo colleu medo. —*Collería algo de medo, collería*.

Cando se repite o verbo en potencial, tampouco se afirma nin se nega: simplemente admítase que o que di o interlocutor é unha posibilidade que habería que tomar en consideración;ponse o acento na posibilidade.

2.2. Repetir para matizar e para indica-lo uso das palabras en sentido estrito

A repetición fai máis visible e máis intenso o valor semántico da palabra repetida; reforza o seu significado literal, impide o seu uso metafórico, figurado ou aproximativo.

- (17) —Viñeron todos... —Como *todos todos*, non: moitos, eso si.
 (18) ¿E o avó come? *Comer comer, vai comendo*; pero non *come*.

Estes dous exemplos (17-18) lévannos a outra matización moi especial da lingua galega que fai consciente a literalidade mínima das palabras, nun proceso tacitamente metalingüístico. Non se pode dicir que no exemplo (18) o avó, en sentido estrito, non coma; pero o que o falante quere dicir é que non come a cantidade que lle compría comer. Introdúcenos este exemplo

(18) nun dos usos máis importantes da repetición en lingua galega e que consiste en expresar que unha palabra se usa no seu sentido máis estrito e no menos figurado; e, se a palabra que se quere matizar é un verbo, a primeira vez aparece en infinitivo e a segunda vez en calquera tempo do indicativo ou subxuntivo, como se ve nos seguintes exemplos:

(19) Como *facer* o *fagas*, *crísmote!*

(20) Oia, vinme nun apuro, que *morrer* non *morrín* de puta casualidá.

(21) —Esta parede quería unha man de pintura. —*Pintar* había que *pinta*-la casa enteira.

(22) Ai *abrasar* *abrasouno!*

(23) *Vir veu* pero chegou a deshora e é coma se non *viñera*.

(24) Eu non creo nas bruxas pero *habelas hainas*.

Esta estrutura é moi frecuente na sintaxe galega e a súa función matizadora revela sempre o uso semanticamente estrito das palabras que se repiten. Mellor, explicitan a relación ou a distancia entre o uso desa palabra na frase e o sexto, significado máis recto. Esta función é complementaria da cuarta, a intensificadora, que xa impide radicalmente o uso figurado.

3. REPETIR PARA RETRUCAR (CON OU SEN IRONÍA)

A repetición úsase moito na expresión do desacordo. Vexamos, logo, algúns exemplos:

(25) —El irá pra Coruña porque eu, de que sepa, en Ferrol non hai. —*Hai, hai. ¿E non vai haber?*

(26) ¡*Home, home!*

(27) ¡*Oi, oi, oi!*

(28) —*Anda, anda*. Vai á merda!

(29) Pero a Caridá xa ten..., ten sei que cincoenta e nove [anos]. Pois logo viñeches antes do ano vinteún.

—*Non viñen, non*. —*Pois, está ben*. —*Ta ben ¿sí ou non?* —*Si, si*, pouco máis ou menos *está ben*.

O retruco, como se ve, non é simple desconformidade; é desconformidade activa; é reacción. Da mesma maneira que a repetición intensifica a conformidade, tamén pode intensifica-la ironía, o asombro ou a desconformidade co que acaba de dici-lo interlocutor, como se ve nos exemplos (25-29). A fórmula (26) úsase mesmo para expresarlle desconformidade a unha muller, aínda que acaba habendo conciencia da incoherencia. Tamén se di ¡*Muller!*

Esta función úsase moito no releo mercantil, repetindo a afirmación do interlocutor pero en formato interrogativo. Prego (1998: 13) ofrece un exemplo recollido na feira de Paiosaco:

(30) —A como son? —A dez pesos. —*A dez pesos?*

Con este procedemento (30) o comprador está manifestando a desconformidade cun prezo que considera excesivo e indicando que, para chegar a facer feira, o vendedor terá que baixalo. Canto máis agudo sexa o ton usado polo posible comprador na formulación da súa pregunta, maior sorpresa estará expresando con ese prezo e, polo tanto, maior desacordo. Neste caso a prosodia intervéñ na elaboración do significado.

Pero o desacordo pode expresarse por medio da ironía.

(31) —Iso vaicho facer el. —*Vai facer, vai*.

Esta resposta é radicalmente irónica e expresa a certeza do interlocutor de que o que se acaba de dicir é falso, que nunca se vai producir. O clima do diálogo é relativamente distendido.

(32) —Eu diso non sei nada. —*Sabes, sabes.*

Neste caso, en cambio, o interlocutor expresa unha desconformidade frontal e directa. O clima do diálogo é relativamente tenso.

(33) —¡*Vaites, vaites!*

Nestes tres casos a negación exprésase mediante a ironía.

O grao de desacordo exprésase cunha específica curva prosódica: canto maior é o desacordo máis agudo é o ton usado, de xeito que é precisamente a entoación a que marca non só o grao de ironía senón tamén a gradación entre a ironía e a ira con que se retruca. Todo isto na transcripción escrita non sempre é perceptible, a non ser que se multipliquen os signos de interrogación ou exclamación *¿¿¿a dez pesos???? ¡¡¡Sabes, sabes!!!* ou a non ser que se especifique o ton con palabras descritivas.

A repetición, polo tanto, pode expresa-la desconformidade, con ou sen ironía; e a prosodia, neste caso, intervéñ para reforza-lo grao de desconformidade ou de ironía.

4. REPETIR PARA SUPERLATIVIZAR, INTENSIFICAR, ENFATIZAR

A repetición acompaña e modula pero non constitúe a expresión da conformidade nin da desconformidade, porque, se ben se mira, é a semántica das palabras ou dos fraseoloxismos a que constrúe a expresión desa actitude. A repetición (e eventualmente a elevación do ton) potencian ese acordo ou desacordo que as palabras xa levan no seu significado. Isto tráenos á outra das funcións que me parecen máis características da repetición: a de superlativizar, intensificar e enfatizar.

(34) Púxose coma unha víbora e ¡díxome *unhas cousas*, filla, *unhas cousas*...!

(35) O noso cura é *bon bon*.

(36) O raio da portuguesa era *cerrada, cerrada, cerrada*, que non nos entendía.

(37) Nas festas de Noia, íbamos nós pra Noia e viñan... da festa con sol xa, xa había sol e viñan da festa... *borrachos, pero borrachos*.

(38) Nós tiñamos unha cadela pequeniña *moi chusquiña, chusquiña, chusquiña*... Moito lle queriamos a aquela cadela. Ois, e díxome que nos iba morrer un animal de catro patas e ó outro día ¿non a colleu un coche?

(39) Ai pero eu nunca fun a elas. Nunca fun, e mais 'tuven *mui maliña, mui maliña*.

(40) Paseinas moi ghordas ¡Ai!, *moito, moito, moito, moito*.

(41) ...puñan o cupo e inda n'había pa comer, e despois houbo que da-lo cupo á forza, das patacas e dalgún millo. I entón, vai e... ieu, daquela vinme *amolado, amolado*.

(42) Lolo estaba *branco, branco, branco*: parecía un cadavre.

(43) O camiño era unha carreira de carro *ruín, ben ruín*.

(44) O leite empezou a levalo este rapaz; por certo que eu estou contenta con el ¡eh! *moi contenta, moito, moito, moito*.

(45) ...despois enfermou, foi prá nosa casa e estabamos cocendo e *tanto frío tiña, tanto frío tiña*, que subiu á portela e chamuscou o pelo todo.

- (46) Agora hai de todo: sofás, butacas e *todo, todo*.
- (47) En Venezuela aprendeu *todo todo todo* o que puido.
- (48) Poño o despertador encima que berra que... ¡Ave María! e tapo este [oído] e non oio *nada, nada, nada*. Deste oio pero non oio ben tampouco.
- (49) Non viu *nada, nada, nada*.
- (50) —¿E el non vos botou unha man? —*Nada, nadiña nadiña; nada nada*.
- (51) Levámo-las zocas na cabeza *moito tempo; moito*.
- (52) *Con el temos rido moito. Con el temos rido moito*.
- (53) —¿Chegou cedo? —Chegou *cediño, cediño, cediño*.
- (54) Viña eu abaixo a abri-rille *sempre, sempre, sempre, sempre* e unha ves pra facerme rabiare tiñamos aquí un banco e deitouse no banco e non quixo comere.
- (55) Coa Parcelaria algúns están moi contentos pero outros quedamos *moi mal, moi mal*, porque nos deron o pago do prado en monte e, se cadra, penas.
- (56) E usted como prefería as feiras? ¿As de antes ou as de agora? —As de antes. —Pasábao millor, logho, ¿ou que? —*Mellore, moito mellore*. Eran mellor as de antes.
- (57) Eu xa me rin del, eu ríome sempre porque é moi apurado, anda sempre tan apurado. ¡A túa muller ten suerte contigo! —Pois si non andamos cómenos a miseria. ¡Así é que *hai que andar, hai que andar!*

A repetición é unha forma analítica do superlativo como vemos nos casos (35-37). Nalgúns casos a superlativización afecta adxectivos que o falante deixa elípticos, como é o caso (34), que deben ser calificativos altisonantes coma estes: *tremendas, horrorosas, insultantes, ferintes, imposibles de repetir, desafortunadas...* Esta superlativización afecta adxectivos pero tamén adverbios (52-56).

Cando a repetición afecta substantivos, a intensificación parece traducirse en abundancia ou plenitude, como se ve no caso seguinte:

- (58) E, como non nos puxeron impedimento, trouxemos *pan e pan*.

Pero a plenitude tamén se consegue expresar sobre un verbo repetíndoo en participio e co morfema de diminutivo.afectivo:

- (59) Podían dici-lo, pero non, *calaron caladiños* (García 1994: 155).

Esta estrutura (59) é moi produtiva en galego antepoñéndolle ó participio un adverbio: *facelo ben feitiño, coser ben cosidiño*.

O uso do morfema diminutivo-afectivo é un mecanismo que reforza a intensificación:

- (60) Quéreme *moito, / moito, moiño, /* que, se non me queres, / eu perdo o tino.

E, cando o que se repiten son fórmulas, a intensificación corrobora ou suliña o valor semántico desa fórmula, como se ve nos dous casos seguintes:

- (61) *Vale, vale! Claro, claro!*

- (62) *¡Coidadiño, coidadiño!*

Na epígrafe 7. veremos un caso especial de intensificación dunha fórmula.

Estes tres casos deixan ver que a repetición das fórmulas de conformidade ou de advertencia enfatiza e corrobora o que a fórmula expresa: dalgún xeito son unha forma de superlativización.

Pero, en tódolos casos, o que a repetición intensifica é o valor semántico da palabra repetida, polo que, se a palabra significa pequena cantidade, a intensificación aínda diminúe esa cantidade:

(63) Móxese o leite e cólase; vaise pola augha do queixo e bótaselle unha *pouquiña, pouca*. Pos despose, pónsell'así un dedo a ver se, se pegha.

Ata hai pouco tempo e, para o uso normal, as medidas decimais mínimas non entraran na nosa cocíña. O sentido común e a práctica eran as que indicaban en que consistían esas cantidades mínimas. A lingua matizábao así: *unha pouquiña pouca auga* que significa unha cantidade moi pequena de auga. A repetición permite matizar mesmo o pequeno, co que esta é unha variante da intensificación semántica.

En calquera caso, cando a repetición intensifica, xa non é posible toma-la palabra en sentido figurado: non é figurada senón literal a bondade (35), nin a borracheira (37), nin a beleza (38), nin a enfermidade (39) nin as dificultades e a insatisfacción (40-43), nin a satisfacción (44), nin o frío (45), nin a cantidade (46-50) e así seguido.

5. REPETIR PARA INDICAR ACCIÓN DURATIVA

A repetición é un mecanismo que en galego realiza valores de aspecto verbal que noutras linguas están ou estaban confiados á morfoloxía. Un deses aspectos verbais é a duración, a acción durativa: o galego consegue expresalo, entre outros recursos perifrásticos, coa repetición.

(64) E antes de chegar a Cuiña viña con eles [o lobo] de *par deles, de par deles, de par deles* e disque ó chegaren á casa quedaba sin fala a xente co medo que agarraban.

(65) O brazo de ghitano está así na toalla e voulle dando *así, así, así, amodiño, amodiño, amodiño*

(66) [na feira] ... e veu un home e, *axusta axusta*, levou o lote todo.

(67) E dispois veu o médico e dixo: "Non sei se lle quedará un chisquiño dun ollo". E *fixo e fixo* e quedoume do lado dereito, que cuns espeguelos inda m'arreghlaba, durante dez anos inda me fun arreghlando.

(68) E ao outro día, beu o boiño [...] andando polo seu pé p'a cuadra, que daquela as cuabras tiñámolas dentro da casa, as cuabras dos animais, e veu p'a cuadra o boiño, e veu, e desde aquel día *foi indo, foi indo, foi indo* e o boi sanou.

(69) E despois o lobo abría a boca da cuarta cara a el, e mas non salía do sitio. E despois resultou que *fómonos acercando, fómonos acercando* un pouco, que ó mesmo tempo tiñamos medo.

(70) *Andar andar* e, ó fin, morrer.

(71) Os defuntos había que levalos dend'a Reighosa a Tourón *a andar; a andar*, que non había coches. E sonche quilómetros.

(72) Bueno pois íbanos por alí. E non había tal... Todo era *a pé, a pé, a pé*, por aló adiante.

(73) Porque están *a vivir ó día, a vivir ó día*, e non teñen un peso. E agora hai tanto paro obreiro, ¿de que vive esa xente?

6. REPETIR PARA INDICAR ACCIÓN REPETIDA

Un segundo valor de aspecto verbal é o da acción repetida. Noutras linguas a expresión da repetición era propia de mecanismos estritamente gramaticais: en latín, por exemplo, realizáboo o sufixo *-(i)to* que convertía *cano* en *canto* ("canto constantemente"); *dormio* en *dormito* ("durmo sempre") ou *salio* en *salito* ("bailo constantemente"). Outras linguas tiñan e teñen outros mecanismos. A repetición de palabras ten en galego, entre outras, esta función.

- (74) E nós *¿que será, que non será? ¿que será, que non será? ¿que será, que non será?* ¿E que era? A coella que os mataba.
- (75) Ai, pobre, pero despois, morrendo e todo, e ¡acordándose de Canedo! —E disque... na cama, cando estaba xa morrendo ... aínda se puxo dreita e falou de Canedo e decía: "*Non morro, coño. Non. Non morro.*"
- (76) *Despois veu a nora: tamén contra min. Despois veu a neta: tamén contra min.*
- (77) O maio pois... collías, ibas buscar unhas follas de biouteiros e amarrábase cunha corda todo ó corpo, e despois tiñas que andar paseando dun lado pa outro e como a copla do maio empezaba así "*E déitate, maio, que tanto durmiches*" botabas o día inteiro: "*E déitate, déitate, déitate.*"
- (78) Vas con malles amodiño e veña: *tamba, tamba; tamba, tamba; tamba, tamba; tamba, tamba.* Entón volve a mangueira *tra tra, traque traque.* Dáche gusto velos mallar por iso.
- (79) E, *pumba, pumba,* ó chan con el.
- (80) E o vello vai *cóxele cóxele* andando o camiño.
- (81) E nós *hahahá! hahahá! hahahá!*
- (82) E nós *rindo, rindo, rindo...*
- (83) E el [andaba] pola casa adiante *aiaiai! aiaiai! aiaiai!*
- (84) Berraba que o torcía Xudas: *Ai, miña Filomena! Ai, miña Filomena!*
- (85) Ó noso veciño de alí enfermoulle un boi,[...], e non había maneira de consolalo..."*O boi morre, o boi morre, o boi morre.*"
- (86) Que tamén di "*a túa muller é moi boa; a túa muller é moi boa*" e claro.. como fala con ela namais ¿non sabes? e coela parece unha santa... pro hai que vela despois cando está comigo...
- (87) A ver, porquiño, *opa! opa! opa!*
- (88) ¿E como é mallar ó mallo? —Con dous paus, un liados no outro, un liado no outro e unha correa e veña, *ti tumbas de aí, eu tumbo de aquí, ti tumbas de aí, eu tumbo de aquí,* e así sale o ghra.
- (89) ...teñen que sobrepoñer nas de abaixo e entonces despois vas cos mallos amodiño, veña, *tumba, tumba, tumba, tumba...*
- (90) Como es tan bonitiña /mereces calquera cousa /heiche de dar un bo peixe /pa que estas *trousa troua.*

6.1. Repetición con conxunción intercalada

Hai dúas repeticións que introducen no medio das palabras repetidas unha conxunción, coma nos casos seguintes:

- (91) A galiña escarabella e anda *pica que pica.*
- (92) ...que por certo ten a mala costume de estar *roña que roña* porque se lle puxo nas mentes que eu bebo mais viño do que Dios manda.
- (93) *zumba que zumba.* Onomatopea para traducir unha pancada repetida.
- (94) *estar que dálle que dálle.* Estar a falar sempre da mesma cousa, a repeti-lo mesmo.

6.2. Repetir para insistir

Unha variante da acción repetida é a insistencia nunha petición ou nunha orde:

- (95) *Dille como fai* o pato, o patinho: *cua, cua, cua. ... dille, dille como fai, dille como fai* o pato, ¡*dille ho!*
 (96) Toma, anda. *Vai con túa irmá, vai, vai.*
 (97) *Vai alí, muller, vai alí; vai alí a ver se o traes.*
 (98) *Conte, conte* das maldás de antes.

Prego (1998: 19) dá outro exemplo recollido na feira de Carballo:

- (99) —Bueno, mil sescentas. —Bueno, se me pide así, xa meu vou. —E logho *canto me dá?* —Señora, por Dios. —*Canto me dá?*

Esta repetición é especialmente frecuente nas voces para chamar polos animais das que poñerei só uns poucos pero coñecidísimos casos:

- (100) ¡*Churra, churra!*
 (101) ¡*Ale, ale!* É fórmula para estimula-lo gando.
 (102) ¡*Bicho, bicho!* ¡*Buche, buche!* ¡*Buchiña, buchiña!* ¡*Bucho, bucho!* ¡*Bucho, bucho, buchiño!* ¡*Cucho, cuchino!* ¡*Cucho, cucho!* ¡*Cuch, cuch, cuch!* ¡*Cuxi, ve, cuxi, ve!* ¡*Cuxo, cuxo!* ¡*Me, me, me!* ¡*Monín, monín!* ¡*Puch, puch!* ¡*Touriño, toma, toma!* Todas son fórmulas para chama-lo becerro, aínda que algunha se aplique a algún outro animal, coma o burro.
 (103) ¡*Toma, toma, toma!* ¡*Toma, vaca, toma!* ¡*Vaca, to, vaca, to!* ¡*Toma, chin chin!* ¡*Cachorra, toma, toma!* ¡*Vaca, ven, vaca, ven!* Son fórmulas para chama-las vacas.
 (104) ¡*Ei, boi, ei!* é fórmula para chama-lo boi. —¡*Ei, boi, ei!* *Ei, Cereixo, ei...* cía, Marelo... condanado, que perguiceiros estades ¡se vos levara o demo!... *Ei, boi, ei* ¡Condanado!

Para chamar polos animais é moito máis frecuente a repetición do que para chamar por persoas.

É certo que este tipo de repetición non se restrinxe a isto senón tamén ás secuencias sonoras repetidas: como (114) *pun-pun; toc-toc; tic-tac; bla-bla-bla*. Pero é importante reparar no feito de que esta repetición onomatopeica non responde á vontade do falante de activar un mecanismo gramatical cunha determinada función comunicativa: é ruído imitado; é icónica.

Pero hai unha insistencia que ten como obxectivo clarificar unha palabra que ó oínte lle resultara sorprendente ou descoñecida e incorporala ó caudal léxico del.

- (105) O cabaso é unha especie de hórreo. —¡*Ai...!* ¡Non señor! —¿*Dáse conta?* —*Nesta zona non. Nesta zona non.* Para nós un cabaso é *un cesto. É un cesto.*

Neste caso (105) a repetición matizadora na resposta ten o obxecto de reafirma-lo que se acaba de dicir. É unha maneira de insistir na propia afirmación, creando así unha reafirmación inequívoca, que xa vimos nos exemplos (50), (53) e (56) da epígrafe 4.

6.3. Repeticións lexicalizadas

Aínda que xa non dependan da acción voluntaria do falante, cómpre lembrar aquí algunhas repeticións que o uso lexicalizou e que na súa orixe expresaban precisamente acción repetida. Son casos coma o *dálle-dálle*, que é o nome do rabo da vaca nas adiviñas.

(106) Catro na cama, catro na lama, dous miramontes, un *dálle-dálle* e un secafontes [tetos, pés, cornos, rabo e boca].

O fenómeno amplíase noutras adiviñas

(107) Debaixo do *pende-pende* estaba *durme-durme*; debaixo de *durme-durme* estaba *largo-largo*; caeu *pende-pende* e despertou a *durme-durme*; *durme-durme* matou a *largo-largo* e comeu a *pende-pende* [A mazá, o home e a cobra]⁶.

Vén aquí a conto a substantivización dalgunhas onomatopeas, como

(108) *paspallás* (Coturnix coturnix).

(109) *xascarrascás* das conchiñas, *xurre xurre* dos pandeiros.

(110) o *traque traque* do tear;

(111) O muíño *treina treina*, que a auga faino treinar.

(112) ¡*Cuá cuá, mañán chove!*

Dos meus tempos de seminario en Compostela, lembro que cando os xoves e domingos pola tarde non chovía e nos deixaban saír de paseo fóra das paredes de San Martiño Pinarío, iamos en filas de dous e todos vestidos de negro polas rúas cara á zona rural, e nunca faltaban rapaces que nos saísen ó camiño, uns a pedirnos estampas e outros a berrarnos ¡*Cuá cuá, mañán chove!* Imitaban o canto dos corvos negros coma nós, que, segundo eles, ventaba choiva ás poucas horas, cousa na que en Compostela non era difícil atinar. O que interesa aquí é que a imitación onomatopeica do canto do corvo, coma a de calquera outro animal, inclúe a repetición.

7. REPETIR COMO MARCA XUVENIL

Quero agora comentar un caso de repetición que se dá de maneira masiva (e posiblemente efémera) na linguaxe xuvenil destes anos:

(113) *Chao, chao!*

Esta é unha repetición da interxección italiana *Ciao!*, fórmula de saúdo e despedida. Aínda que esta palabra non figure admitida no VOLGA, é de uso xeral e teño comprobado que na aldea na que eu nacín (sen medios viarios nin eléctricos de comunicación) xa a dicían os vellos, posiblemente como efecto do retorno de Buenos Aires dalgún veciño emigrante. O novidoso en 2011 (e dende hai un par de anos) é o seu uso en forma dobre (*Chao, chao!*) e pronunciala a gran velocidade. É ben sabido que en galego, a diferenza do italiano normal, non funciona tamén como fórmula de saúdo se nón só como fórmula de despedida. Na súa forma repetida estendeuse de maneira fulgurante nos dous últimos anos entre a mocidade e, coma moitos fenómenos semellantes, pode ser efémera. Teño preguntado que senten os mozos ó repetila e, en xeral, din que os identifica como xente nova, que é propia do trato informal, que implica confianza e igualdade co interlocutor (non

⁶ Aínda que non sexa unha repetición en sentido estrito, están próximas a ela algunhas palabras case homófonas coma as que forman a locución *tumba e tamba* que equivalen a un “etcetera” e que pretenden evoca-lo son monótono de razoamentos coincidentes co que xa queda dito e polo tanto innecesarios, como se ve neste exemplo: “A calquera de nós, por moi puteados que estivésemos en Ribadeo, á hora de marchar de aló e encarar unha nova etapa da vida noutro lugar deunos medo. Aunque sexa un chisquín de nada. Enterareime disto? Sabrei facer aquilo? tumba e tamba?” (<http://fertrombon.blogspot.com/2009/08/terapia-de-choque.html> [19/01/2011]).

a usan con persoas maiores nin con persoas que merecen un respecto especial) e que o uso é maior nas despedidas telefónicas. Algún informante dime que, maiormente en contactos telefónicos, indica pouco interese polo asunto que se acaba de falar. A velocidade de emisión é acaída ó prezo que teñen os segundos na comunicación telefónica (que na mocidade é moi intensa) e tamén ó ritmo acelerado que simula ter moita desa xente nova, que, ademais de atende-la persoa coa que está falando, transmite a sensación de que ten que estar atendendo a moitos outros asuntos ou persoas ausentes. Esta repetición, polo tanto, non parece intensificar nada senón transmitir unha sensación de estar en ambiente xuvenil e informal.

8. REPETIR PARA CONSEGUIR RITMO

Esta función é moi coñecida e usada na prosa poética. Das repeticións na prosa, a forma máis coñecida poida que sexa a anáfora, que fai empezar tódolos parágrafos polas mesmas palabras, que normalmente son aquelas nas que o falante ou escritor quere concentra-la súa mensaxe e a atención do lector ou oínte. Poñer exemplos aquí sería cousa de nunca acabar. E na poesía aínda é máis central este recurso, dende as cancións de arrollo (que co monótono ritmo da repetición pretenden precisamente provoca-lo sono do meniño) ata a poesía máis elaborada e vibrante.

A rima é tamén, aínda que parcialmente, unha repetición que forma parte da eufonía. A repetición rítmica redondea o efecto poético. Pero isto xa entra no territorio do discurso non espontáneo, da expresión que intencionadamente ten vontade de estilo e, polo tanto, cae fóra do interese desta nota.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Álvarez Blanco, Rosario / Henrique Monteagudo Romero / Xosé Luís Regueira Fernández (1986): *Gramática galega*. Vigo: Galaxia (Biblioteca da Cultura Galega 50).
- Aurelius Augustinus Hipponensis (IV-V dC): *Sermoes*. Sermo CCCXLV *De contemptu mundi*.
- Ernout, Alfred / François Thomas (1972³): *Syntaxe Latine*. Paris: Éditions Klincksieck.
- Ferro Ruibal, Xesús (2005): "Unha sociolingüística cualitativa e terapéutica para a Galicia de hoxe", *Cadernos de Lingua* 27, 5-35
- Freixeiro Mato, Xosé Ramón (2009): "Introdución a unha estilística da lingua galega. Algúns trazos de estilo na obra de Manuel María", en Gabriel Rei-Doval (ed.), *A lingüística galega desde alén mar* [promovido polo] Instituto da Lingua Galega / Departamento de Filoloxía Galega / Asociación Internacional de Estudos Galegos. [Santiago de Compostela]: Universidade de Santiago, 253-271 (Cursos e congresos da Universidade de Santiago de Compostela 186).
- García Represas, Delio (1992): "A afirmación", *Cadernos de lingua* 6, 47-64.
- García Represas, Delio (1994): *Estudio na fala de Xinzo-Ponteareas. Contribución á lingüística descritiva do galego*. USC. Memoria de licenciatura inédita.
- Maccius Plautus, Titus (II aC): *Trinummus*.
- Mieder, Wolfgang (2009): *'Yes We Can'. Barack Obama's Proverbial Rhetoric*. New York: Peter Lang.
- Prego Vázquez, Gabriela (1996): "La repetición: cohesión y persuasión en los regateos de ferias rurales gallegas", *Revista Española de Lingüística* 26/1, 185-186.
- Prego Vázquez, Gabriela (1998): *Negociando precio e identidades en los mercados gallegos: una aproximación socio-interaccional al género discursivo del regateo*. València: Centro de Estudios sobre Comunicación Interlingüística e Intercultural.